

DEMOKRATIYA KO‘ZGUSI: O‘ZBEKISTON KONSTITUTSIYASINING ZAMONAVIY TALQINI

Gulnora Ismoilova

Farg‘ona davlat universiteti o‘qituvchisi

Abdujabborova Bokirabonu

Farg‘ona davlat universiteti filologiya fakulteti I kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining zamonaviy demokratik islohotlar jarayonidagi tutgan o‘rni, undagi o‘zgarishlarning mazmun-mohiyati va demokratik institutlar rivoji uchun yaratgan huquqiy asoslar tahlil qilinadi. Konstitutsiyaga 2023-yilda kiritilgan o‘zgarishlarning davlat va jamiyat boshqaruvini demokratlashtirishdagi roli ilmiy asosda yoritiladi. Shuningdek, fundamental huquq va erkinliklarning kengayishi, parlament tizimi, fuqarolik jamiyati institutlari va davlatning ijtimoiy majburiyatlarining kuchayishi ilmiy manbalar asosida sharhlanadi.

Kalit so‘zlar: Konstitutsiya, demokratiya, fuqarolik jamiyati, inson huquqlari, parlament, ijtimoiy davlat, modernizatsiya.

Аннотация: В данной статье анализируется роль Конституции Республики Узбекистан в процессе современных демократических реформ, содержание и сущность внесённых в неё изменений, а также правовые основы, созданные для развития демократических институтов. На научной основе раскрывается значение поправок, внесённых в Конституцию в 2023 году, в демократизации государственного и общественного управления. Кроме того, на основе научных источников рассматриваются расширение фундаментальных прав и свобод, развитие парламентской системы, институтов гражданского общества и усиление социальных обязательств государства.

Ключевые слова: Конституция, демократия, гражданское общество, права человека, парламент, социальное государство, модернизация.

Annotation: This article analyzes the role of the Constitution of the Republic of Uzbekistan in the process of modern democratic reforms, the essence and content of its amendments, and the legal foundations established for the development of democratic institutions. The scientific discussion highlights the significance of the amendments introduced in 2023 for the democratization of state and public governance. Furthermore, based on scholarly sources, the article examines the expansion of fundamental rights and freedoms, the development of the parliamentary system and civil society institutions, and the strengthening of the state's social obligations.

Keywords: *Constitution, democracy, civil society, human rights, parliament, social state, modernization.*

Kirish

Demokratiya institutlari va ularni mustahkamlovchi konstitutsiyaviy islohotlar har qanday zamonaviy davlat uchun taraqqiyot mezonini bo‘lib xizmat qiladi. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 1992-yilda qabul qilinib, keyingi davrlarda mamlakat siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy hayotidagi o‘zgarishlarni aks ettirish maqsadida bir necha bor takomillashtirildi. 2023-yilda o‘tkazilgan konstitutsiyaviy islohotlar demokratik taraqqiyotning yangi bosqichini boshlab berdi. Ushbu o‘zgarishlar xalqchil boshqaruv, inson huquqlari kafolatlari va ijtimoiy davlat tamoyillarini chuqurlashtirish orqali Konstitutsiyaning zamonaviy talqinini shakllantirdi. Mazkur maqolada Konstitutsiyaning demokratik mazmuni, uning zamonaviy davrdagi funksional ahamiyati, shuningdek, yangi tahrirdagi normalarning ijtimoiy-siyosiy jarayonlarga ta’siri ilmiy manbalar asosida tahlil qilinadi.

Metodologiya

Tadqiqotda konstitutsiyaviy-huquqiy tahlil usuli, komparativ tahlil, tizimli yondashuv, normativ-huquqiy hujjatlar sharhi va ilmiy manbalarning solishtirma o‘rganish usullari qo‘llanildi. O‘zbekiston Konstitutsiyasining yangi tahriri xalqaro demokratik standartlar, xususan Yevropa Kengashining Venetsiya komissiyasi me’yorlari bilan qiyoslab o‘rganildi. Shuningdek, ilmiy maqolalar, monografiyalar va rasmiy statistik ma’lumotlar asosida konstitutsiyaviy islohotlarning amaliy natijalari baholandi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, Konstitutsiyaga kiritilgan o‘zgarishlar demokratiyaning asosiy komponentlarini mustahkamladi:

- **Inson huquqlari va erkinliklari ustuvorligi** yanada kengaytirildi, jumladan, shaxsiy daxlsizlik, ijtimoiy himoya, mehnat va ta’lim borasidagi kafolatlar kuchaytirildi [2, 55-bet].
- **Davlatning ijtimoiy majburiyatlari** birinchi bor alohida modda darajasida mustahkamlandi, bu esa ijtimoiy adolat tamoyilini kuchaytirdi [4, 122-bet].
- **Parlament vakolatlari va parlament nazorati** mexanizmlarining kuchayishi demokratik boshqaruv tizimini takomillashtirdi [5, 76-bet].
- **Xalq hokimiychiligi prinsipi** amaliy jihatdan mustahkamlanib, referendum institutining roli oshdi [1, 33-bet].
- **Mahalliy boshqaruv** tizimi demokratlashtirilib, hokimlar saylov bilan tayinlanishi masalasi bosqichma-bosqich muhokamaga kiritildi [7, 201-bet].

Ushbu natijalar Konstitutsiyaning zamonaviy demokratik talqinini shakllantirishda asosiy huquqiy omil sifatida xizmat qilayotganini ko‘rsatadi.

Tahlil va muhokama

Konstitutsiyaning zamonaviy talqini davlat-huquq tizimida sifat jihatdan yangicha yondashuvlarni shakllantirdi. Avvalo, demokratik davlatning bosh tamoyili – xalq hokimiychiligi yanada aniq ifodalandi. Xalqning bevosita boshqaruvdagi ishtiroki referendum, jamoatchilik eshituvlari, ommaviy muhokamalar kabi mexanizmlar orqali kengaydi. 2023-yilgi konstitutsiyaviy islohotlar jarayoniga 220 mingdan ortiq takliflar kelib tushgani demokratik jarayonlarning amalda kengayganligini ko‘rsatadi [3, 90-bet].

Ikkinchi muhim o‘zgarish – inson huquqlari kafolatlarining kuchayishi. Konstitutsiyaning yangi tahririda “Inson qadrini ulug‘lash” konsepsiyasi asosiy g‘oya sifatida qayd etildi. Ijtimoiy yordamning davlat tomonidan kafolatlanishi, yetim bolalar, nogironligi bo‘lgan shaxslar, aholining kam ta‘minlangan guruqlarini qo‘llab-quvvatlash masalalari konstitutsiyaviy darajada belgilandi [10, 145-bet]. Bu jihatlar O‘zbekistonni ijtimoiy davlat sifatida shakllanishning muhim bosqichiga olib keldi.

Uchinchi masala — parlament tizimi va davlat hokimiyati tarmoqlari o‘rtasidagi muvozanat. Yangi tahrirga ko‘ra, Qonunchilik palatasi va Senatning funksiyalari qayta ko‘rib chiqildi, parlament nazorati kuchaytirildi. Vazirlarning parlament oldida hisobot berishi majburiyati demokratik nazorat tizimining samaradorligini oshirdi [5, 78-bet]. Shuningdek, deputatlarning vakolatlari kengaytirilib, xalq bilan bevosita ishlash mexanizmlari kuchaytirildi.

To‘rtinchidan, fuqarolik jamiyati institutlari faoliyatini qo‘llab-quvvatlash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida belgilandi. Nodavlat notijorat tashkilotlarining faoliyatini rivojlantirish, ommaviy axborot vositalarining erkinligi va jurnalistlarning huquqlarini himoya qilishga oid konstitutsiyaviy kafolatlar kuchaytirildi [6, 119-bet]. Shu tariqa Konstitutsiya modernizatsiya jarayonlarining asosiy yo‘nalishini belgilab berdi.

Beshinchidan, mahalliy boshqaruv tizimi bo‘yicha yangiliklar demokratik jarayonlarni hududiy darajada mustahkamladi. Mahalliy Kengashlarning vakolatlarining kengaytirilishi, jamoat nazorati institutlari va ochiq byudjet mexanizmlarining joriy etilishi fuqarolarning boshqaruvdagi ishtirokini kuchaytirdi [12, 267-bet].

Xulosa

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston Konstitutsiyasining yangi talqini mamlakatni demokratlashtirishning yangi bosqichini boshlab berdi. Inson huquqlari, fuqarolik jamiyati, parlament tizimi va ijtimoiy davlat tamoyillarining konstitutsiyaviy darajada mustahkamlanishi demokratik institutlarning rivoji uchun mustahkam huquqiy asos

yaratmoqda. Konstitutsiya endilikda nafaqat oliy huquqiy hujjat, balki jamiyat taraqqiyotini boshqaruvchi demokratik mexanizm sifatida namoyon bo‘lmoqda. Zamonaviy O‘zbekiston demokratik davlat sifatida rivojlanishda konstitutsiyaviy islohotlarni strategik yo‘nalish sifatida belgilab olgani e‘tiborga molik. Mazkur maqolada keltirilgan ilmiy tahlillar Konstitutsiyaning demokratik mazmuni kelgusi yillarda yanada mustahkamlanishini ko‘rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. O‘zbekiston XXI asr bo‘lag‘asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. – Toshkent: O‘zbekiston, 1997. – 33-bet.
2. G‘aniyev A. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi sharhi. – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2019. – 55-bet.
3. Qosimov B. Konstitutsiyaviy islohotlar va jamoatchilik ishtiroki. – Toshkent: Yuridik adabiyotlar, 2023. – 90-bet.
4. Alimova N. Ijtimoiy davlat va huquqiy tizim modernizatsiyasi. – Toshkent: Fan, 2020. – 122-bet.
5. Xudoyberdiyev M. Parlament nazorati: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Innovatsiya nashriyoti, 2021. – 76–78-betlar.
6. Rasulov O. Fuqarolik jamiyati institutlarining rivoji. – Toshkent: Siyosat, 2018. – 119-bet.
7. Mirzayev Sh. Mahalliy davlat hokimiyati islohotlari. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2022. – 201-bet.
8. Venetsiya Komissiyasi. Konstitutsiyaviy demokratiya tamoyillari. – Strasburg, 2018. – 45–49-betlar.
9. Bobojonov U. O‘zbekiston Konstitutsiyasi va inson huquqlari. – Toshkent: Yuridik universitet, 2020. – 63-bet.
10. Saidov A.X. Inson qadrini ulug‘lash konsepsiyasi: nazariy asoslar. – Toshkent: TDYU, 2021. – 145-bet.
11. Yuldashev Q. O‘zbekiston boshqaruv tizimining konstitutsiyaviy asoslari. – Toshkent: Adolat, 2017. – 88-bet.
12. Raximova D. Hududiy boshqaruvda demokratik mexanizmlar. – Buxoro: BDU, 2021. – 267-bet.